100 000 eurot puudega inimestele, et kohtus õigust nõuda

Sügava puudega inimesed saavad nüüd hambad korda teha

Mida õppisid SKA erihoolekande inimesed Hollandi kolleegidelt?

Viimsi Raamatukogu
A 0 0 5 6 6 4

esimene uutmoodi grupikodu äkilistele autistidele?

JAANUAR 2019

PUUTEPUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST
KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!
Nr 74

Aldo Luud

Jagage oma kogemusi, sest ka see on Eesti ajalugu

Vaja on rohkem talupojatarkust

Valimiste eel lubavad riigikogusse pürgivad poliitikud valijatele igasuguseid asju. See on kaval mäng, kus loodetakse, et inimesed on naiivsed ja usuvad lubadusi sõna-sõnalt.

„Kui üks partei lubab mulle lapsega kodus olemise eest miinimumpalka, aga teine kirjutab oma programmis, et miinimumpalka saab vaid siis, kui olukorda ei suudeta lahendada sotsiaalteenustega, mis lubaks omakseohooldajal tööl käia ja normaalset igapäevaelu elada, siis valin kindlasti esimese, sest siis saan rahulikult lapsega kodus olla," kirjutas noor puudega lapse ema sotsiaalmeedias. Talle tunduski, et tema elu mõte on nüüdsest ainult laps ja miinimumpalk. Kuid kas seda ei ole vähe? Mõte ei läinud ka sinna, kas see miinimumpalk ikka tuleb, äkki jääbki vaid ilusaks numbriks valimisloosungil?

Sama on lubadusega saada pensioni eest tasuta koht hooldekodus. Aga kas pensioni eest saaks ka piisavas mahus koduteenuseid, kui eakas hing ei soovi hooldekodusse kolida? Või tuleb koduteenuste eest ikkagi ise maksta? Mis siis, kui pensionist ei jätku?

Samad hea ja parema lubajad hääletasid aga riigieelarve vastuvõtmisel ülekaalukalt maha ettepaneku tõsta ajale jalgu jäänud puudega laste toetusi. Just neid on aga vaja tõsta, sest siis saaksid inimesed rohkem ise otsustada, milliseid kulusid neil teha on vaja. Samuti tuleks sotsiaalteenuste eest tasumisel sisse viia isiklike eelarvete süsteem, et puudega inimesed ja omaksehooldajad saaksid ise otsustada, kuidas on mõistlik raha kasutada. Kas saada süsteemi poolt etteantud hinnaga teenust või leida talupojatarkusega sama raha eest parem lahendus.

Tiina Kangro, peatoimetaja

100 000 eurot, et kohtus õigust nõuda

„Puutepunkt" ja puudega inimeste ühingud on juba mitu aastat otsinud projektitoetust, et aidata erivajadustega inimestel või nende hooldajatel minna kohtusse, kui riik või omavalitsused on jätnud nad normaalseks igapäevaeluks vajalike sotsiaalteenusteta.

Sotsiaalhoolekande seadusega on sätestatud kohalikule omavalitsusele kohustus osutada 13 sotsiaalteenust. Lisaks pakuvad puudega inimestele teenuseid riik (sotsiaalkindlustusameti kaudu) ja töötukassa. Pakutavad teenused või muu abi peavad olema tõhusad ning lahendama inimese probleemi nii, et tema ja ta pere saaksid elada normaalselt. Nagu me teame, siis tihtipeale hädavajalike teenuste saamine takerdub.

Kui inimene on püüdnud endale või oma hooldatavale vajalikku tuge taotleda, aga pole seda saanud, kuigi seaduste järgi peaks tal sellele õigus olema, tasubki kaaluda kohtusse pöördumist. Kohtulahendid hakkavad muutma meie „ujuvat" sotsiaalsüsteemi selgemaks. Seni on kohtusse pöördunuid olnud väga vähe, sest kohtule dokumente kirjutada on keeruline ja juristi palkamine kulukas. Nüüd on raha ja ka nõustajad olemas.

Projekti veab puudega inimeste eestkosteühendus MTÜ Händikäpp. Inimesi, kes on sotsiaalsüsteemiga suheldes kimpu jäänud, palutakse võtta ühendust Händikäpa juhatuse esimehe Ave Jaaksoniga. Vajadusel saab koordinaatorilt abi ja nõu täiendava taotluse või vaide esitamiseks, sealt edasi võtab aga töö üle juba advokaat kohtusse pöördumisega seotud küsimustes. Kõik kohtuga seotud kulutused tasub inimese eest MTÜ Händikäpp.

Eesmärgiks on projekti raames saada lahendused erinevate teenustega seotud juhtumitele. Seetõttu jätab Händikäpp endale õiguse teha sooviavalduste hulgast valik, kui kohtusse minna soovijaid on rohkem.

Puutepunktide toimetus

Olge julged, võtke ühendust!

Ave Jaakson,
MTÜ Händikäpp juhatuse esimees
Tel 734 8328
E-post handikas@handikapp.ee

MTÜ Händikäpp sai projekti läbiviimiseks valitsuselt tegevustoetuse riigikogu liikme Tiina Kangro poolt selleks otstarbeks suunatud nn katuserahadest.

PUUTEPUNKTID

Ilmub alates oktoobrist 2011
Väljaandja MTÜ Puutepunktid
Registrikood 80334985
A/a EE452200221053907379
E-post info@puutepunkt.ee
Tellimine www.puutepunkt.ee

© OÜ Haridusmeedia 2019
Peatoimetaja Tiina Kangro
Toimetaja Anne Lill
Kujundaja Heiko Kruusi
Keeletoimetaja Kaja Randam
Trükiarv 8900

Viimsi Raamatukogu

Tasuta hambaravi saab nüüd arsti otsusega piiramatult

Alanud aastaga on seljatatud veel üks probleem puudega inimeste hambaravis. Sügava vaimse või füüsilise puudega inimesed võivad nüüd käia piiramatult ja sentigi maksmata hambaarsti juures, kui puue takistab neil piisava suuhügieeni hoidmist.

Vida Press

Arsti otsusega saavad vajalikus mahus ja täiesti tasuta, isegi omaosaluseta hambaravi sügava vaimupuudega inimesed, kontrollimatu käitumisega inimesed, aga ka halvatud, käteta või käte liigutusi takistavate haigustega inimesed.

Juba mitu aastat tagasi õnnestus „Puutepunkti" teematõstatuse järel käivitada tasuta üldnarkoosis hambaravi sügava vaimupuudega inimestele – esialgu Tartus, aga nüüdseks juba ka Valgas, Kuressaares ja mitmel pool mujal. Probleemiks oli aga jätkuvalt see, et kui aastaid või aastakümneid ravimata hammastega inimesele tehti narkoosis ravi, kippus arve ulatuma sadadesse eurodesse, mida mõnigi puudega inimene ega ta pere maksta ei suutnud. Puudega inimeste tavapärane hambaravihüvitis on ju vaid 85 eurot aastas.

Ülemöödunud sügisel asusime taas haigekassa juhi Rain Laanega läbirääkimistesse ning oh imet, tänavu jaanuarist ongi raviteenuste loetelus sees võimalus, et haigekassa tasub selliste inimeste hambaravi eest kogu summa, mis on vajalik selleks, et hambad korda teha ja edaspidi korras hoida. Ja see ei eelda ilmtingimata narkoosis toimuvat ravi. Kui inimesel on võimalik hambaravi saada tavalises kabinetis, saab näidustuse korral tasuta teenust ka seal.

„Oleme tõesti laiendamas hambaravi võimalusi sügava vaimse või füüsilise puudega inimestele – maksame kinni nende hambaravi kogu ulatuses, mingeid piiranguid või omaosalust ei ole. Tasume kogu hambaravi ka siis, kui ei ole vaja narkoosi," kinnitas asja üle Vivika Tamra haigekassa tervise edenduse osakonnast.

Ta lisas, et tänavu on teenuse katsetamise aasta ning on seatud esialgsed kriteeriumid, mis põhjustel võiksid inimesed vajada elupuhust hambaravi täies ulatuses. Vajadusel kohendatakse kriteeriume edaspidi, kui selgub täpsemalt, millistele patsientidele hakkavad raviarstid niisugust tasuta ravi määrama.

Sooviga tasuta ravi saada tuleb pöörduda raviarsti või perearsti poole. Olgu siinkohal igaks juhuks lisatud ka info, et teenuse kood on 9072. ***Tiina Kangro***

Kriteeriumid, mis annavad õiguse saada tasuta hambaravi

Isiksuse psüühilised iseärasused sõltumata haiguse otsesest määratlusest, mille tõttu patsient ei ole suuteline suuõõne hügieeni tagama ka adekvaatse juhendamise korral:

- intellektipuue (sügav vaimne alaareng)
- autistliku spektrumi häire
- dementsus
- muud psüühilised kõrvalekalded (näiteks krooniline raske psühhoos)

Füüsilised, haigustest tingitud seisundid, mille korral inimene ei ole suuteline suuõõne hügieeni protseduure läbi viima:

- halvatusseisundid, mis haaravad mõlemat ülajäset, ja on tingitud kesknärvisüsteemi või neuromuskulaarse ühiku haigusest
- liigutushäired, nagu parkinsonistlik sündroom, generaliseerunud düstoonia, raskekujuline tantstõbi
- kaasasündinud või omandatud füüsilised iseärasused, näiteks jäseme ja selle olulise osa puudumine, mille tõttu inimene ei tule toime suuhügieeni toimingutega

Tasuta ravi õigus on inimestel, kel selline seisund on kestev.

Allikas: haigekassa

Kui Imbi ja Enn Tanilsoo abiellusid, oli neil kindel plaan saada neli last ja tingimata riburada üksteise järel, et neil oleks tore üheskoos kasvada ja seltsis mängida. Nii esiotsa läkski – 1989. aasta sügisel sündis Tarmo, täpselt kahe aasta pärast Kadri ja veel poolteist aastat hiljem Andri. Edasi aga tulid probleemid, millega noored vanemad polnud arvestanud.

Pidulik perepilt tähtsast päevast 1996. aasta kevadel, mil Tarmo lõpetas eelkooli. Järgnesid väga rasked aastad. Erakogu

Autismi diagnoos pole veel maailma lõpp. See on alles algus.

Andri sünd oli korralik raputus. Paar päeva pärast lapse ilmaletulekut teatas arst, et beebi südames on auk ning operatsioonita võib ta surra. Imbi sõidutati viiepäevase titaga sünnitusmajast lastehaiglasse südameuuringutele. Ultraheli näitas, et auk südames on sentimeetrine, see pidi tähendama, et laps muutub näost sinakaks, on kehva söögiisuga ja põeb sageli. Hilisemates uuringutes siiski selgus, et ava südameseinas on poole väiksemaks jäänud, ning viimaks Imbi keeldus last lõikusele viimast.

Halvale prognoosile vastupidiselt oli väikemees esimesel kolmel eluaastal hea isuga, trullakas ja rõõmus, aina kallistas kõiki. Tõeline päikesepoiss. Ainult vaimne areng oli aeglane. „Siis ühel hetkel aga kukkus Andri areng nulli. Tuli välja, et ta ajus sähvivad ülikiired epilepsiahood, mis takistavad aju arengut. Ilmnema hakkasid ka autistlikud jooned, mis järjest süvenesid. Edasi sai Andrist sügava puudega laps," jutustab Imbi.

Selleks ajaks oli Imbile ja Ennule juba selge, et ka vanem poeg Tarmo on isemoodi laps. Aga tema oli hoopis teistmoodi isemoodi. Ta pelgas võõraid, ei talunud puudutusi. Arsti juures röökis end hingetuks ja mõnikord kulus tunde, kuni kõik vajalikud toimingud said tehtud.

Vahel tundus vanematele, et poiss ei kuule, sest ta ei reageerinud isegi oma nimele. Samas pistis ta iga valjema heli peale kisama, kuid kuulas meelsasti rahulikku muusikat. Klotsidest ei üritanud ta torni ehitada, vaid sättis neid tähtede ja numbrite kaupa ritta. Ise alles beebi, hakkas ta huvi tundma, mida märgid klotsidel tähendavad. Aina käis klots peos emal-isal sabas ja nõudis „Kall?" Tükk aega läks Imbil ja Ennul aega, enne kui nad aru said, mida laps neilt küsib. Põnn polnud veel kahenegi, kui ta sai numbrid ja tähed selgeks.

Kas imelaps?

„Mõtlesime, et meile on sündinud imelaps!" ütleb Imbi naerdes. „Aga samas ei tahtnud poiss potil käia ega ise süüa. Surus sõrmed laiali, et me ei saaks talle lusikat pihku pista. Jalutada sai temaga ainult mööda teed, sest rohu sees kõndima ta ei nõustunud. Vett kartis nagu tuld, ka kammimist ja juuste lõikamist. Kõne ei võtnud esimestel eluaastatel sugugi vedu, kuni viimaks kolme ja poolesena hakkas ta vaat et päevapealt soravalt ja pikkade lausetega rääkima," meenutab ta.

„Poiss oli viieseks saamas, kui lõpuks tunnistasin endale, et temaga on midagi ikka viltu," jätkab Imbi. „Sugulased kippusid juba ette heitma, et olen lapse ära hellitanud. Lasen põngerjal inetusi öelda ja jonnida, söögiga pirtsutada ning teen tema eest ära asjad, millega ta võiks ise hakkama saada. Teadsin ise küll, et kui poiss millegipärast endast välja läheb ja hüsteeriliselt röökima hakkab, võib see kõrvalseisjale tunduda jonnikisana, aga tegelikult pole seda. Ühel sugulase juubelil jälle rabas Tarmo rõõmsalt vestlevat seltskonda sellega, et ilmus järsku uksele ja teatas surmtõsiselt: „Sa igavene matsimühakas, kui sa kohe ei lõpeta, keeran sul kaela kahekorra!" Muidugi oli asi selles, et Tarmo oli lause kuskilt multifilmist meelde jätnud, sest nautis selle helilist kõla. Ning ootamatult kordas seda täiesti sobimatus olukorras."

> "Mõtlesime, et meile on sündinud imelaps!

Kuna kooliaeg lähenes, läks Imbi lapsega Tartusse psühhiaatriakliinikusse uuringutele. Arstide hinnang oli Imbi jaoks šokeeriv: Tarmo on autist, ta tuleks panna abikooli ja pärast seda võiks selgeks õppida mingi lihtsa töö. (Meenutame, et aasta oli siis 1996 – *toim.*)

Imbi töötas sel ajal Laguja algkoolis juhataja ja õpetajana ning otsustas, et võtab Tarmo oma kooli ja õpetab poega ise. Nii palju kui jaksab. Laps, kes viieselt loeb pikki tekste, arvutab, tunneb kella, ei peaks minema abikooli!

Püssirohutünni otsas

„Puutepunkti" telesaate meeskond kohtus Tanilsoode perega esimest korda nende kodus Lagujal 2007. aasta märtsis, kui nad valmistusid tähistama noorima poja Andri 14. sünnipäeva. Sünnipäevalaps oli elevil ja muudkui rõkkas: „Ätipäe, ätipäe!" Imbi selgitas, et Andri õpib hoolega rääkima, mõnikord

Arstide hinnang oli Imbi jaoks šokeeriv: Tarmo on autist, tä tuleks panna abikooli.

Aldo Luud

Imbi hoiab põlvedel raamatut, mille ta kirjutas, et teistel oleks kergem. Ta julgustab ka teisi vanemaid oma pere lugusid kirja panema, sest seegi on Eesti ajalugu.

ongi kõne juba täiesti arusaadav, aga teinekord jälle mitte. Imbi ütles, et poiss tunneb tegelikult tähti ja tahab kangesti kirjutada. Mõnd sõna isegi loeb, eriti siis, kui sõna on talle oluline, näiteks mõne lemmiksaate pealkiri telekavas. Ta kirjeldas, et kui asjad on valmis pandud, saab Andri end ise riidesse ja suureks kergenduseks on see, et poiss suudab nüüd juba tualetti kasutada ja püksid puhtad hoida.

Andri õppis tol ajal Tartu Maarja koolis ja ööbis esmaspäevast reedeni sealses õpilaskodus. Poisi nädalahoidu jätmise peamine põhjus oli tegelikult see, et kahel erineva psüühilise erivajadusega noormehel oli sageli väga raske või isegi võimatu teineteise läheduses olla. Tarmo õppis toona Tartu Herbert Masingu kooli 11. klassis. Ja kui poisid koolipäeva järel kodus olid, siis ajas Tarmot närvi Andri üks lemmiktegevusi – ajalehtede puruks rebimine. Samuti venna ǩajakõne, sest Andri võis hoogu sattudes mõnd sõna või fraasi kas või mitukümmend korda ühtejutti korrutada. Tarmot ärritas ka iseäralik hääl, mida Andri tegi siis, kui mõnda tegevusse erilise innuga süvenes.

Siis võis minna nii, et asjad lendasid, uksed paukusid ja kogu maja värises. „Võib juhtuda, et enne kui keegi vahele jõuab, käivitub ahelreaktsioon: üks huilgab, teine haarab esimese ettejuhtuva eseme ja virutab sellega kolmandale. See kolmas, kes alailma vendade vahele jääb, on õnnetuseks õeke Kadri," kirjeldas Imbi kodust elu kahe plahvatusohtliku autistiga. Ta tunnistas, et pingest särtsuv õhustik on ka Kadri tervist räsinud. Tüdruk kannatas sagedaste palavike all ning oli ühe kooliaasta koguni koduõppel.

„Mõnikord lähen ikka nii marru, et seda võiks võrrelda väga äikselise atmosfääriga," rääkis toona 17-aastane Tarmo ise, kelle suurimaks huviks oli saanud tähe- ja ilmateaduse uurimine.

Oma vaimse tervise eripäradest rääkis ta kaamerasse nii: „Mul on Aspergeri sündroom. Keskmisest kõrgem intellekt, aga madalad sotsiaalsed oskused ja ülekaalukad huvid. Võib-olla keegi mõtleb, et kui ma targa inimesena oma puudusi mõistan, võtku ma siis kätte ja omandagu need sotsiaalsed oskused. siis nii lihtsalt see ei käi. See peab ise tulema. Sundimisega ei tule midagi välja, see on minu arvates sama hea, kui paluda jalutul püsti tõusta."

Ise lapsele õpetaja

Koolmeistrist ema õpetaski Tarmot ise 7. klassi lõpuni. Algklassid läbis poiss Laguja algkoolis. Imbi sõnul polnud omaenda erivaja-

tega lapse õpetamine liitklassis, kus lapsed õpivad korraga mitme programmi järgi, sugugi kerge ülesanne.

Tarmoga juhtus tihti nii, et ta ei leidnud ranitsast talle kodus valmis pandud töövahendeid üles. Kui need talle laua peale ette laoti, ei pannud ta neid seal tähele. Lisaks ta väsis kiiresti, esimestel aastatel oli ta juba pärast kolmandat tundi õppimisvõimetu, lamas selili maas ja üürgas täiest kõrist. Ei jäänudki muud üle, kui isa poisile järele kutsuda ja laps koju rahunema saata.

Pärast algkooli lõppu sai Tarmost Nõo kooli õpilane, kus ta vormistati koduõppele. Praktikas tähendas see, et ta läks endiselt koos emaga oma vanasse kooli, kus ta siis Imbi juhendamisel õpetajate toas õppetükkidega tegeles. Õnneks haaras Tarmo teadmisi lennult ja koolitöö selle poolega muret polnud. Pusimist oli tal vaid kunsti- ja tööõpetusega. Ka kehalise kasvatuse tunnid kujunesid füüsiliselt nõrgukese mehehakatise jaoks kaoseks.

Juba üsna varases eas tekkisid aga Tarmol kindlad huvialad. Tema esimene suur kirg oli televisioon, eriti köitsid teda dokumentaalfilmid tormidest ja orkaanidest ning uudised. Poisi lemmikkanal oli TV1, sest seal oli rohkesti uudiseid ning puudus reklaam. Kui kanal uue aastatuhande hakul kinni pandi, oli Tarmo sellest veel aastaid hiljemgi häiritud, kuni hüsteeriahoogudeni välja.

Põnevad hobid

Väikesest peale võis Tarmo tundide kaupa lapata Eesti Entsüklopeedia köiteid. Ta oli kaheksane, kui sai esimest korda sõrmega arvutit katsuda. Sestpeale meisterdas ta endale papist arvuti ja klaviatuuri ning käis aina need kaenlas ringi. Kui Tanilsoode koju aasta hiljem päris arvuti saadi, tuli Imbil pojale vaid selle kasutamise esimesed käigud ette näidata. Pärast seda sai Tarmost pere arvutispetsialist, kellelt teised tõrgete tekkimise korral nõu käisid küsimas.

> “ Tarmot ajas närvi Andri üks lemmiktegevusi – ajalehtede puruks rebimine. Samuti venna kajakõne.

Imbi ei mäleta täpselt, kas oli see Tarmo või ta ise, kellel sähvatas esimesena mõte hakata tegema Laguja kooli ajalehte. Igatahes oli 2. klassis õppiv Tarmo Laguja Kooli Kõlaka usinamaid autoreid. Lisaks hakkas poiss välja andma kodust, esialgu käsitsi kirjutatud ajalehte Lepiku Teataja.

Kui Tanilsoode kodumajja viimaks internet saabus, avardus Tarmo maailm tohutult. Ta oli siis 15-aastane, inglise keel oli tal juba täiesti selge ja saksa keelgi suus ning interneti kaudu sai ta jälgida laiast maailmast saabuvaid uudiseid. Selleks ajaks oli temast saanud tulihingeline ilmavaatleja ja ilmaandmete koguja ning interneti kaudu oli tal võimalik ühenduses olla huvialakaaslastega nii Eestis kui ka mujal.

„Väiksena ma kartsin äikest kohutavalt, aga 2001. aasta juulitormi ajal 16. juulil pärast kella kahte olin just teel Tartust Lagujale, kui vaatasin autoaknast välja ja – vau! pilt nägi välja nagu dokfilmis „Raevutsev taevas“,“ kirjeldas Tarmo „Puutepunkti“ saates hetke, mis temast meteoroloogiahuvilise vormis.

Ta hakkas ilmaandmeid üles tähendama, esialgu huvitasid teda küll kõige rohkem tormid ja äike. Mõni aasta hiljem avas ta veebilehe „Laguja ilm“. Siis liitus ta ilmahuvikeskusega, kuhu hakkas saatma andmeid sademete, lumikatte paksuse jm kohta. Järgmiseks sammuks sai osalemine ilmahuviliste kokkusaamistel ja meteoroloogiakonverentsidel, kus ta esines ka ettekannetega. Tollane geograafiatudeng ja äikeseuurija Sven-Erik Enno, kellega Tarmo ilmahuviliste üritustel sõbraks sai, kutsus teda Tõravere observatooriumisse tähti vaatlema ning sestpeale täienes ta huvide ring astronoomiaga.

Imbi meenutab, et just huvialadega tegelemine oli see, mis parandas kõvasti ka poja enesekontrolli ja suhtlemisoskust.

> “ Ta palus vanemaid: pange mind haiglasse, ma käitun nagu hull!

Kooliga lepitamine

7. klassist asus Tarmo õppima Tartu Masingu kooli. Koolis käimine oli talle suur väljakutse. Hommikul viis isa poja kooli ja pärast tunde võttis ta kooli ukse eest uuesti auto peale. Kuigi koolipäevaga oli ta toime tulnud, hakkas ta niipea, kui oli autosse istunud, täiest kõrist karjuma, et päeva jooksul kogunenud pinged endast välja saada. Mõnikord ei suutnud Tarmo kodus väsimusest järgmiseks päevaks antud ülesannete kallale asudagi, viskas end pikali maha ja kisahoog jätkus.

Koolis häirisid Tarmot hüperaktiivsed koolikaaslased. Iga tühisemgi märkus kellegi suust viis ta tasakaalust välja. Lärmakad vahetunnid olid tema jaoks õudusunenägu. Viimaks hakkasid tema õhtused hüsteeriahood lõppema suitsiidimõtetega ja ta palus vanemaid: pange mind haiglasse, ma käitun nagu hull!

Pärast haiglast tulekut lepiti arstide ja õpetajatega kokku, et Tarmo hakkab koolis käima ülepäeviti. Vabadel päevadel sai ta koolielust puhata ning iseseisvalt õppida, ning see talle tegelikult väga meeldis.

11. klassi talvel ütles Tarmo närvisüsteem taas üles ning jaanuaris-veebruaris jõudis ta kooli kõigest neljal päeval. „Otsustasime ise juba, et võtame dokumendid koolist välja, temast pole enam õppijat. Kooli direktor Tiina Kallavus rahustas meid – see läheb üle, küll ta õpib järele. Nüüd ta siis tasapisi õpibki,

Kaksteist aastat hiljem: kuidas on läinud?

tõmbab end klassikaaslastele järele," rääkis Imbi telesaate salvestusel.

Mis saab edasi?

Küsisime toona Imbilt, kuidas võiks tema arvates Tanilsoode pere elu välja näha näiteks kümne aasta pärast. Lisaks kahele puudega pojale kuulus tolleks ajaks puudega inimeste hulka ka ta abikaasa. Enn meie eelnevast vestlusest eriti osa ei võtnud, sest päriliku haiguse ning kümmekonna aasta eest juhtunud liiklusõnnetuse tõttu oli ta kuulmine väga halb.

„Eks ta ole, kõik kolm meest puudega, seda „hagu" mul ikka tõepoolest jätkub," ütles Imbi naerdes ja lisas: „Kui aastaid tagasi Tarmoga probleemid tekkisid, jäigi Enn koduseks. Tema osa laste ja kodu eest hoolitsemisel on olnud väga-väga suur. Ilma selleta poleks saanud mina ülikooli lõpetada ega tööl käia. Kõik need laste koolidesse ja tagasi sõidutamised, „öövalved" Tarmoga... Raske on ette kujutada, kuidas oleks meie elu kulgenud siis, kui me mõlemad oleksime palgatööl käinud."

Laste tulevikust rääkides arvas Imbi, et kuna Tarmol on halvemaid ja paremaid aegu, vajab ta ka edaspidi tugiisikut, kes talle vajadusel toeks ja abiks oleks. „Võib-olla võiks ta koos vennaga elada kusagil puudega inimeste külas, sest kindlasti vajavad mõlemad kõrvalabi ka täiskasvanueas. Andri on 14 ja juba hakkab kirjutama! Seda ei oska ettegi kujutada, mida kõike ta oskab, kui ta ükskord 24 saab!" pakkus Imbi ning lisas siis: „Aga Kadri peale vendade abistamine kindlasti ei jää. Valib endale meele järele ameti, loob perekonna ja saab lapsed, kes on niisama tublid nagu ta ise!" ***Anne Lill***

> "Kui aastaid tagasi Tarmoga probleemid tekkisid, jäigi abikaasa Enn koduseks.

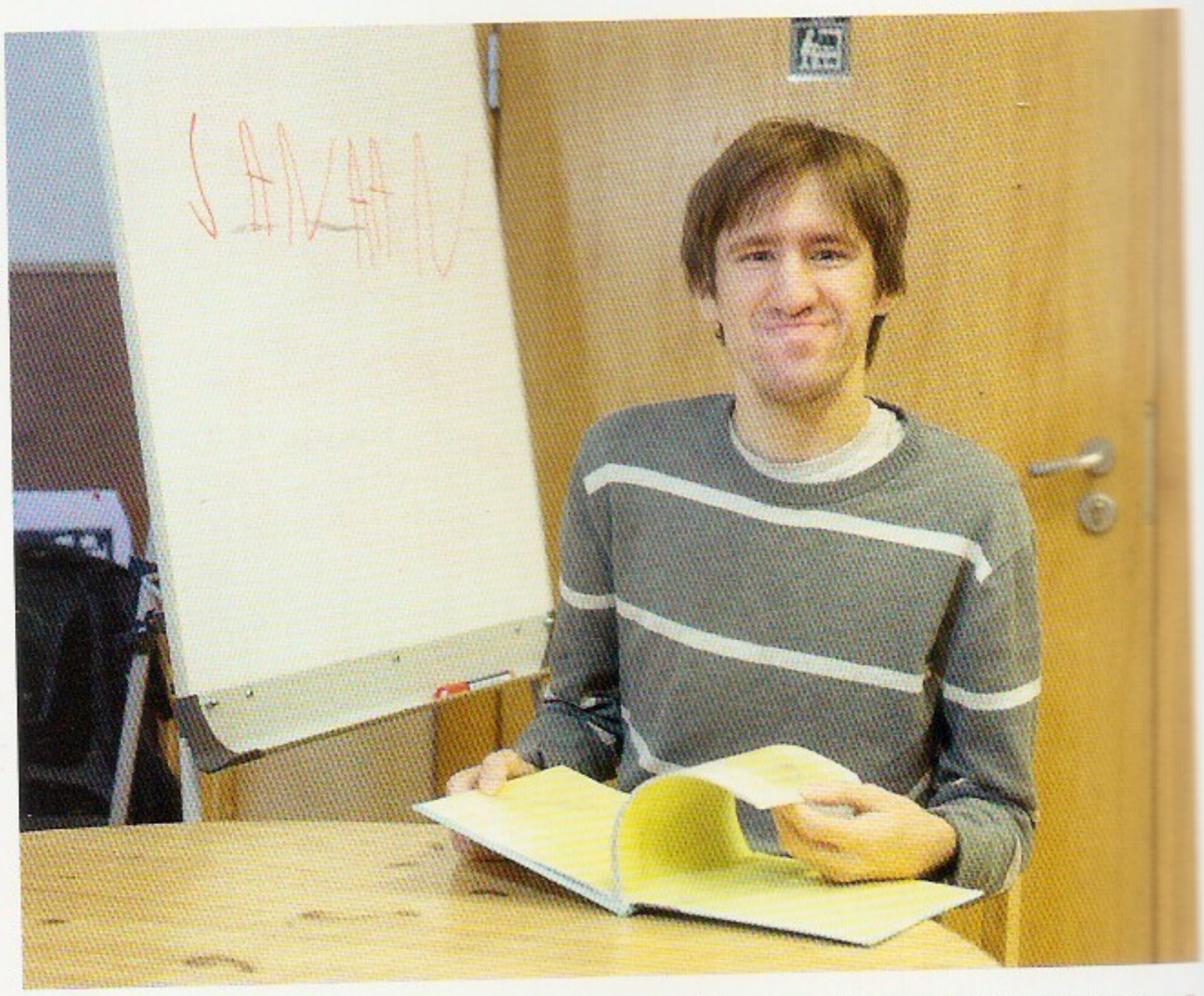

Maarja tugikeskuse juhendajad ütlevad, et Andri on tubli poiss. Imbi arvab samuti ja peab õigeks, et täiskasvanuks saanuna lahkuvad lapsed oma elu elama. Aldo Luud

Kohtusime Imbiga uuesti tänavu jaanuari alguses. Aastal 2007 pakutud mõtete kohta ütles Imbi, et eriti täppi need prognoosid poiste osas ei läinud. Andriga on läinud loodetust kehvemini. Aga Tarmo on ületanud kaugelt ja kõrgelt kõiki lootusi.

Üksnes Kadri kohta ennustas Imbi õigesti: ta on praegu 27-aastane, igati tubli ja toimekas, hakkab peret looma ning töötab juuksurina. „Õppiski endale ameti, mis teda pisikesest peale tõmbas. Juuksurimäng oli väiksena üks tema lemmikuid," sõnab Imbi naeratades.

Kuidas elab Andri?

Andriga tulid pärast murdeiga tagasilöögid. Juba teismeea alguses kippus ta kätt närima või end lööma, kui miski oli vastukarva. Need olid esimesed ohumärgid, ja vanusega need kahjuks süvenesid. Pärast puberteeti hakkas poiss protesti-

hoos endale rusikaga vastu pead peksma. Vahel oli otsaesine raevukast tagumisest üleni verine. Praegu on Andri 25-aastane ja suudab end enamasti sedajagu valitseda, et kui talle miski ei meeldi, surub käed kõrvadele. Aga aeg-ajalt tuleb otsmiku tagumist nüüdki ette.

Teine puberteedijärgne tagasilöök oli epilepsia väljumine kontrolli alt. Arstid on järjest suurendanud ravimite koguseid, siis on olukord mõnda aega rahulik, aga see ei kesta kaua. Krambihood algavad uuesti.

Andri elab praegu Tartus Maarja tugikeskuse Lehe tänava majas koos kolme omataolise noormehega ööpäevaringsel erihoolekandeteenusel. Päeval on noored tugikeskuses, kus teevad juhendamisel käsitööd, õpivad toiduvalmistamist, koristamist, käivad poes. Neil on võimalik eakaaslastega suhelda, neile korraldatakse väljasõite ja pidusid.

Tugikeskuses ollakse Andriga rahul, ta saab hakkama ja kaaslastega hästi läbi. „Võib öelda, et ta elab

> “ Andriga on läinud loodetust kehvemini. Aga Tarmo on ületanud kõiki lootusi.

normaalset ja sisukat elu, natukene teises võtmes küll, aga vastavalt oma võimetele ja suutlikkusele,“ ütleb Imbi. „Nädalavahetuseti on Andri kodus, nädala sees Tartus. Ta on sealse eluga rahul ning ega ta väga ihkagi tavaellu ja tavainimeste sekka. Meil olid hiljuti sugulased külas, Andri istus lauas, sõi kõhu täis ja küsis siis, kas ta võib ära alla minna. Tegelikult pidas ta silmas hoopis teisele korrusele minekut, aga mõisted üles-alla ajab ta senimaani sassi. Ilma küsimata ta ei läinud, nii et kombed on ikka olemas, viisakas noormees.“

Imbi ütleb, et nad oleksid perega meelsasti näinud, et maal üles kasvanud Andri saaks elada mõnes puudega noorte külas. Omal ajal käisid nad abikaasaga isegi Maarja küla ehitusel tööd tegemas ja oli jutt, et kes küla ehitamisel abiks, saab ka oma lapsed tulevikus sinna elama. Maarja külas said aga kohad kiiresti täis. Ja Maarja Päikesekodu valmimine ei ole läinud esialgsete plaanide järgi. Hea hulk aastaid tagasi käisid Tanilsood välja mõtte anda erivajadustega inimeste küla tarbeks vajalik krunt oma talu maadest. Kuigi kaugele see mõte paraku areneda ei jõudnud. Juba selle esimese jutu peale lubanud üks Laguja küla mees asja kohtusse kaevata.

Millega tegeleb Tarmo?

Vanemast pojast rääkides ütleb Imbi, et Tarmos toimunud muutused on nii võimsad, et seda on peaaegu raske uskudagi. 29-aastane noormees õpib praegu teist ringi Tartu ülikoolis. Füüsika erialal hakkas kõrgem matemaatika talle raskusi valmistama ja ta läks üle geograafiasse. Tarmo on jäänud oma põhiliste huvide juurde ning tõenäoliselt võiks tema töö pärast ülikooli lõpetamist olla ilma- või tähe-

Tarmol on käed-jalad töid ja tegemisi nii täis, et ainus võimalus teda pildile tabada oli ühel varahommikul kell 7.15 Tartu bussijaamas, kui ta Elvast tulles Tallinna bussile läks, et juba lõunaks Inglismaale töökoosolekule jõuda. Aldo Luud

Kuidas plahvatusohtlik Asperger õigel rajal hoida?

Imbi kinnitab, et just huvidega tegelemise poole püüdlemine on sundinud Tarmot omandama teadmisi ja igapäevaeluks tarvilikke oskusi, ületama hirme ja suhtlemispelgust. Selle tulemusena on ta leidnud toetajaid, häid tuttavaid ja isegi sõpru.

teaduse vallas. Praegugi töötab ta samas valdkonnas osalise koormusega ühes välisfirmas.

„Tarmo parim sõber, nüüdne geograafiadoktor ja ilmateadlane Sven-Erik Enno on juba aastaid elanud ja töötanud Suurbritannias ning Tarmo on tal mitu korda külas käinud. Ise, täiesti üksinda. Internetis kõik reisiks vajaliku ette ära korraldanud ja kõigega hakkama saanud," kiidab Imbi. „Ühel suvel võttis ta isegi minu Inglismaale kaasa. Broneeris kõik lennu- ja bussipiletid, hotellid ja muu. Tegi mulle Londonis ja Exeteri ümbruses, kus Sven-Erik elab, ekskursioone. Ja see on poiss, keda me veel gümnaasiumis viisime käekõrval klassi ukse taha, sest ta ei julgenud kooli minna, ta ei julgenud seal majas liikuda!"

Korra tekkis ema-poja ühisel reisil pisike tõrge, kui nad ootasid hotelli ees lennujaama bussi. „Seisime seal päris kaua, ma nägin, et Tarmo oli üsnagi pinges, aga see pinge tähendas sedapuhku üksnes seda, et ta niheles veidi, aga suutis ennast siiski valitseda. Helistas hotelli ja uuris järele, kas buss ikka tuleb. Vaatasin teda kõrvalt ja mõtlesin: kaksteist aastat tagasi oleks ta seal juba trampima ja karjuma hakanud või mine tea, mida teinud. Nii et Tarmost on saanud tõepoolest iseseisev ja toimiv inimene," rõõmustab ema.

Norimise poolelt nimetab Imbi poja siiski veel kasinavõitu oskusi söögitegemisel ja kodutoimetustes. Pärast gümnaasiumi lõpetamist oli ta aasta kodus ja sel ajal käis Maarja tugikeskuses, kus õppis kartuleid koorima ja keetma ning kudus kaltsuvaipa. See oli täielikult Tarmo enda initsiatiiv. Ema on siiski kindel, et kui ikka häda käes, saab poeg ka oma peekoniviilud praetud ja kartulipudrud tehtud. ***Anne Lill***

> "29-aastasena õpib ta praegu teist ringi Tartu ülikoolis.

„Olen öelnud kõikidele Aspergeri sündroomiga laste vanematele: andke oma lapsele maksimaalne võimalus tegeleda huvialadega! Pange rõhk sellele, mis talle huvi pakub, toetage temaga tegelemist, hoidke ta motivatsiooni ja arendage seda liini nii, kuidas oskate ja jaksate. Tänu huvialadele on Tarmo nüüd seal, kus ta on," annab Imbi nõu emadele-isadele, kes praegu oma plahvatusohtlike autistlike lastega nägurit näevad.

Tänu meediahuvile õppis poiss varakult lugema ja kirjutama, sai juba noorena selgeks inglise ja saksa keele ning sinasõbraks arvutiga. Sest tal oli vaja hoida silma peal ülemaailmsel uudistevool! Ilmahuvi jälle sundis teda ületama äikesekartust.

„Enne esimest korda kaheks nädalaks Inglismaale Sven-Erikule külla minekut palus poiss isa: õpeta mind juukseid pesema! Seni oligi isa poja juukseid pesnud ja sellestki oli ta püüdnud eemale hoida nii kuis sai. Vastik ju, vesi voolab mööda kaela, vaht läheb silma! Aga kui elu sinult midagi vältimatult nõuab, küll sa siis seda ka tegema õpid. Keegi ei saa reisil kaks nädalat pead pesemata hakkama. Ja reisist ei taht-nud ta loobuda," muigab Imbi ning toob ridamisi näiteid Tarmo oskustest, mida ta on omandanud nimelt sel põhjusel, et tal on neid mööda-pääsmatult vaja läinud.

Järjekindlus ja tugi

Kui Tarmol oli vaja minna mitmepäevasele raadioamatööride kokkutulekule, pidi ta seal ka telgi üles panema ja selles üksi magama. Kodust sai ta kaasa õpetussõnad, et kui ta hätta jääb, küsigu abi. Ja kui öösel hirm peale tuleb, helistagu. Öist kõnet koju ei saabunud, aga järgmisel hommikul kell 7.35 piibitas Imbi telefon ja raadioamatööril saabus sõnum: „Esimene öö edukalt üle elatud. 73!" Kood tähendas, et telk ei lekkinud ning ta ei pidanud öösel külma käes lõdisema.

„Põhimõtteliselt olime visad pojale koolihariduse andmisel," jätkab Imbi. „See polnud sugugi kerge, täpsemalt öeldes oli see alailma väga raske. Kui mõelda kas või sellele, kuidas me pikali maas rööki-va Tarmo alailma poole koolipäeva pealt koju viisime. Aga järgmisel hommikul oli ta tingimata jälle koolis. Väga kerge olnuks alla anda, öelda, et koolis käimisest ei tule kahjuks midagi välja, aga me siiski üritasime kõigest väest. Tartu Masingu koolis saime palju tuge direktorilt ja õppealajuhatajalt, kes meid lootusetuse hetkel kõvasti julgustasid. Pärast murdeiga olid Tarmol väga rasked ajad."

Jah, olen teistsugune!

Imbi sõnul on Tarmot ennast palju aidanud see, et talle räägiti juba üsna varakult tema eripäradest ja teistmoodi oleku põhjustest. Koolis oli poiss alguses suures segaduses, tal oli raske mõista, miks ta teis-

te sekka ei sobi, miks ta kaaslastega läbi ei saa, miks tekivad tülid, miks teised teda imeliku pilguga vaatavad. Isa-ema selgitasid, et see pole sellepärast, et ta oleks paha või sobimatu, vaid tema eripära – Aspergeri sündroomi tõttu.

Hiljem hankis Imbi pojale lugemisvara samasuguse psüühikahäirega inimestest ja kui Tarmo sai teada, et tema saatusekaaslaste hulka kuuluvad paljude teiste hulgas ka Einstein, Newton ja Bill Gates, muutus ta rahulikumaks.

„Hiljem jagas Tarmo juba ise teistele selgitusi, näiteks oma huvialakaaslastega suheldes pole tal kunagi arusaamatusi tekkinud," räägib Imbi. „Ma arvan, et ta seletas neile kohe alguses ära, milles asi. Ülikoolis kaastudengitele samuti. Koolis aga ilmselt ta sel teemal rääkida veel ei tihanud. Isegi gümnaasiumiklassides mitte. Alles mitu aastat hiljem, pärast ühe ajaleheloo ilmumist imestas Tarmo kooliõde: oleks me ometi teadnud su eripäradest, meie pidasime sind ülbeks ja isekaks, ei vaata kõneldes silma, ei taha suhelda, kõnnib sinust pikkade juuste lehvides välja tegemata mööda!"

Küsimusele, kas praegugi võib Tarmo igapäevaelus ette tulla sündmusi või olukordi, mis ta psüühilisest tasakaalust välja viivad, vastab Imbi: „Ootame ära märtsi alguse valimised! Sellised poliitilised sündmused on tema Achilleuse kand. Siis võib meil kodus jälle vabalt torm puhkeda ja pikne kärgatama hakata. Kuna ta jälgib satelliidi vahendusel igapäevaselt ka maailmapoliitikat ja on uudistega tavaliselt ammuilma enne kursis, kui need meie portaalidesse jõuavad, võib teda endast välja viia ka mõnes teises riigis toimuv, näiteks kui tema arvates saab kusagil presidendiks vale inimene. Nii et selliste eriolukordade puhuks vajab Tarmo siiski ka praegu, et keegi omadest või tugiisik tal aeg-ajalt pisut silma peal hoiaks. Aga ma tahaks loota, et mõne aja pärast ei vaja ta enam ka seda vähest kõrvalabi."

Imbi kirjutas poegadest raamatu

Kümme aastat tagasi sai kaante vahele Imbi Tanilsoo kirjutatud raamat „Minu pere lugu". Ta võttis kirjatöö ette selleks, et olla toeks ja julgustuseks teistele puudega laste vanematele.

„Kui tänapäeval peetakse autismialaseid koolitusi ja konverentse, siis Tarmo sünni ajal ei teatud autismist suurt midagi," ütleb Imbi. Läks aastaid, enne kui arstid poisile diagnoosi oskasid välja panna. „Tundsin, et olen maailmas ainuke, kellel on selline iseäralik laps. Olin oma murega täiesti üksi. Muidugi oli samasuguseid lapsi ka siis küll ja küll, aga kõikide nende vanemad põdesid oma muret igaüks oma nurgas. Mulle, ja kindlasti ka neile said osaks pigem teiste etteheited või haletsus, sest julgustada ega lohutada ei osanud ega taibanud keegi," räägib Imbi.

„Loodan, et meie pere kahe autistliku lapsega läbielatu võiks mõnes teises lapsevanemas tekitada äratundmist, et iseäralikult käituv laps on tegelikult erivajadusega ja vajab abi. Ning et ka kõige lootusetumas olukorras võib hakata paistma päästev päikesekiir. Mitte kunagi ei maksaks alla anda ning tuleks püüda teha endast kõik, et last aidata. Kui saate teada, et lapsel on autism või Aspergeri sündroom, pole see veel maailma lõpp. See on alles algus, sest iial ei või teada, missugust rõõmu esialgu väljapääsmatus seisus tunduv laps võib kunagi valmistada," ütleb ta.

Raamatu sünnilugu algas Naistelehe soovist Imbi perest lugu teha. Seejärel arvas toimetaja Marii Karell, et võib-olla peaks tegema hoopis lugude sarja, sest perel on nii palju kogemusi, millest võiksid ka teised midagi kõrva taha panna. Nii puudega laste vanemad kui ka need õnnelikud, kelle peres sirguvad „vaprad ja ilusad". Järjejutt leidis hea vastukaja ning Karell tuli välja ideega, et äkki võiks Imbi oma loo kellelegi ette rääkida ja sellest võiks raamatu saada.

„Ütlesin, et vähemalt kolmandik raamatust on mul juba sahtlis või arvutis valmis. Olen koolieast peale kirjutada armastanud ja lastega seotud seigad olid mul mitme aasta jooksul kirja pandud. Jäi üle puudu olevad aastad lisaks kirjutada ja nii see raamat 2009. aasta mais ilmus," selgitab Imbi.

Kirjutamisel sai Imbi väga palju abi Tarmo käest. „Omal ajal kirjutas poiss palju lugusid Laguja kooli ajalehte ja ka meie kodune Lepiku Teataja oli tema tehtud. Need kirjutised on mul siiani alles. Samuti hulgalised sõnumid ja teated neist kriitilistest hetkedest, kui Tarmo oli tasakaalust väljas ja me suhtlesime ainult ukse alt lükatud kirjakeste abil," ütleb Imbi.

Tarmo arvas küll esimese hooga, et pöörased lood tema lapseeast ei peaks raamatusse minema. „Arutasime siis, et ilma neid kõige hullemaid olukordi teadmata ilmselt ei osataks mõista ka ta praeguseid saavutusi. Ning ka meie läbielamisi kunagi aastaid tagasi, mis on küllap tuttavad paljudele autistide isadele-emadele. Seepeale ta nõustus ja raamatusse sai pilt seljataha jäänud aastatest kogu ilus ja valus."

Holland on suurepäran

Sotsiaalkindlustusameti inimesed käisid eelmise aasta lõpus uurimas, kuidas tööta-takse psüühilise erivajadusega inimestega Hollandis. Palusime neilt lühikest ülevaadet, mida nad seal nägid-kuulsid ja Eesti jaoks kõrva taha panid.

Sisuka programmi koostasid Eesti ametnikele Rini Blankers ja Cees Hage, kes on Eesti hoolekandesüsteemiga hästi kursis. Nad on juba kaks aastakümmet teinud koostööd Monika Salumaa ja Ain Klaasseniga MTÜ-st Hoolekande Ekspertiisi- ja Nõustamiskeskus (HENK). Just Rini ja Cees koos HENK-iga on olnud abiks ka Autistika keskuse ülesehitamisel, samuti on käidud abiks paljudes teistes asutustes, kus tahetakse õppida tulemuslikult tegelema probleemse käitumisega laste, noorte ja täisealistega.

Järgnevalt on sõna Helen Tähtverel ja Katrin Tsuimanil sotsiaalkindlustusametist.

Muidugi tundsime iga oma rakuga, et Hollandi tervise- ja hoolekandesüsteem on saanud palju kauem areneda ja samuti on süsteemis palju rohkem raha kui Eestis. Hollandis arvestatakse inimese sissetulekutest 40 protsenti tervise- ja sotsiaalmaksuks. Lisaks tuleb tasuda erakindlustusmakset. See teeb ühest küljest teenuste rahastamise skeemid teenuseid osutavatele asutustele keerulisemaks, kuid inimestele jällegi hästi lihtsaks. Inimese jaoks algab abi saamine alati esmatasandilt ehk perearsti ja omavalitsuse ühistööna.

Hollandis koosneb hoolekandesüsteem kaheksast hooldustasemest, millest igaühega käib kaasas kindel raha, mida saab kasutada vajalike teenuste või abi eest tasumiseks. Millisele hooldustasemele inimesel õigus tekib, on seotud tema täpse diagnoosi ja abivajaduse hindamisel välja selgitatud vajalike tegevustega.

Kui rääkida seadustest, siis Hollandis on neli peamist õigusakti, millega reguleeritakse sotsiaalhoolekannet ning vajaliku abi korraldust ja rahastamist: pikaajalise hoolduse seadus, sotsiaaltoe seadus, tervishoiu kindlustuse seadus ja noorteseadus.

Fookuses on inimene

Üks ja väga põhimõtteline erinevus võrreldes Eestiga on Hollandis see, et ka riiklikul tasandil liigutakse igal võimalikul moel inimesekeskse süsteemi poole.

Sotsiaalteenuste osutajad rääkisid meile, et teevad otseselt seadusloojatega koostööd. Kui plaanitakse mingit seadust muuta, siis ei hakata seda kuskil kabinetis välja mõtlema ega piirduta ka mõnel koosolekul praktikutelt kogutud arvamustega, vaid palutakse teenuseosutajatel konkreetset lahendust katsetada ning kui see tõesti toimib ja häid tulemusi annab, kirjutatakse see seadusesse.

Lausa riiklikul tasandil on põhimõte, et luua tuleb personaalsemaid lahendusi, seda peavad seadused võimaldama, mitte ei jääda lootma, et küll kohapealne teenuseosutaja võib-olla seadust lugedes läheneb inimesele personaalselt.

Samuti pööratakse hästi palju tähelepanu sellele, et seadustes oleks kohustus mõõta töö tulemust, mitte lugeda kokku osutatud teenuseid. Just praegu üritavad nad teha seadustesse muudatusi, et teenuseosutajatel väheneks kohustus tõendada oma tegevusi ja esitada kõikvõimalikke aruandeid. Teenuste läbiviimise kontrollimisest tähtsamaks peetakse seda, kas inimese elukvaliteedis võib täheldada muutust, mis on toimunud teenuseid kasutades. See on palju parem indikaator tehtud töö mõõtmiseks, samuti hinnangu andmiseks, kas inimene on saanud õiget teenust. Seega mõõta tuleb tiu tulemust, mitte üksikuid tegevusi.

Süsteemid koos, sihtgrupid eraldi

Teine oluline erinevus on Hollandis tervishoiu ja sotsiaalhoolekande süsteemide väga tihe seotus ja omavaheline koostöö. Näiteks vaimse tervise teenuste osutamisel on psühhiaater või vaimse tervise õde alati inimesega tööd tegeva sotsiaalhoolekande meeskonna liige. See on tema igapäevase töö osa.

Kolmas erinevus on see, et hoolekandesüsteemis on selgelt eristatud teenused vaimupuudega inimestele ja vaimse tervise probleemidega inimestele. Neile osutavad teenuseid erinevad asutused ja ka metoodilised lähenemised on täiesti erinevad. See on ka loogiline, sest sihtrühmast või ka konkreetse inimese võimekusest lähtudes on vaja valida erinevad tegevused, kui tahta, et inimene ennast hästi tunneks ja temaga saaks seatud eesmärkidest lähtudes töötada. Töö tulemusena saab rääkida ikka sellest, et inimese elukvaliteet säilib või paraneb.

Kedagi ei saadeta minema

Väga suure abivajaduse ja järelvalve vajadusega inimestele on Hollandis olemas n-ö väga intensiivse hooldusega majad, lühendatult VIC-house'id.

Kuna seal on teenusel inimesega kellega on väga keeruline töötada – neil võivad olla käitumishäired, psühhoosid jms –, siis näeb seadus ette võimaluse saada palju suuremat rahastust. Ka nendele on määratud üks kaheksast hooldustasemest, kuid teenuseosutajal on õigus taotleda lisaraha. Selleks toob teenu-

e eeskuju, kust õppida

Erakogu

Hollandi eksperdid Rini Blankers ja Cees Hage VIC-house'i juhendajaga vestlemas.

seosutaja välja, milliseid lisategevusi inimene vajab, mida ei ole võimalik katta n-ö tavalise rahastuse raames. Need ettepanekud vaatab läbi ekspert riiklikult tunnustatud Konsultatsiooni ja Ekspertiisi Keskusest (CCE). Alles siis, kui keskuse eksperdid on lisategevused kinnitanud, saab teenuseosutaja lisarahastuse.

Veel on hästi oluline, et Hollandis ei saa teenuseosutajad öelda, et nad ei saa ühele või teisele inimesele teenust osutada. Kui nende tegevuseks on konkreetse teenuse osutamine ja nad on selleks rahastuse saanud, siis on neil kohustus inimese vajadustele vastavat teenust osutada. Ei ole võimalik öelda, et see inimene ei sobi meie teenusele ja ta tuleks siit minema viia.

Eespool sai nimetatud, et teenuseosutajatega teeb koostööd riiklik Konsultatsiooni ja Ekspertiisi Keskus. Selle ülesanne on muuhulgas nõustada teenuseosutajaid konkreetsete probleemsete kliendijuhtumite korral. Asutustes võib ette tulla erinevaid probleeme ja siis on hea, kui kõrgprofessionaalne abi on käepärast. Keskuse spetsialistid treenivad asutuste personali, annavad nõu, kuidas keskkonda kohandada jms. Oluline on, et keskus pakub tuge senikaua, kuni probleemne olukord saab lahenduse.

Kuidas mõõta tulemust?

Nagu mainitud, liigub Holland praegu teenuste korraldamise juures protsesside kontrollimiselt tulemuste hindamise põhimõtte poole. See tähendab, et rahastaja ei nõua teenuseosutajatelt iga tegevuse ja sammu dokumenteerimist ja tõendamist, vaid vaatab tulemusena teenust saava inimese juures kindlaid näitajaid, mis räägivad sellest, kas ta olukord ja seisund on paremaks läinud.

Näiteks vaimse tervise probleemidega inimestel on sellised näitajad:

- inimeste rahulolu mõõtmine, selle tulemuse muutus teenuseosutamise ajal;
- kui sageli on inimene sattunud teenuse ajal haiglaravile;
- kui pikk on olnud haiglas viibimise aeg;
- kas inimese hõive staatus (töötamine, õppimine, tööturuteenustel osalemine vms aktiivsus) on muutunud.

Kolme Hollandis veedetud päeva jooksul külastasime Goudas tegutsevat Konsultatsiooni ja Ekspertiisi Keskust ning suure järelevalvevajadusega vaimupuudega inimestele mõeldud VIC-house'i teenust pakkuvat asutust. Utrechtis käisime vaatamas vaimse tervise probleemidega inimestele multidistsiplinaarse meeskonnaga kogukonnapõhiseid teenuseid osutavat organisatsiooni Lister.

Rehabilitatsioon on taastusravi

Samuti tutvusime Rijnlandsi rehabilitatsioonikeskusega, kus tegeleti peamiselt insuldi- või traumajärgsete terviseseisundite rehabilitatsiooniga. Hoolimata inimese vanusest või töövõimest rahastatakse Hollandis rehabilitatsioonitegevusi tervishoiusüsteemi kaudu. Kogu rehabilitatsiooniprotsessi juht on seal meie mõistes taastusraviarst ning puudub kaheks jagamine sotsiaalteenusena osutatava rehabilitatsiooni ja taastusravi vahel.

Kõigist nendest kogemustest ja nähtud tegevustest on meil Eestis kindlasti õppida. Eeskätt just seda, kuidas tööd teha valdkondade-üleselt (tervis, sotsiaal ja tööhõive) ning kuidas kasutada tõhusalt ja teadmistepõhiselt olemasolevaid ressursse ja andmeid tehtava töö tulemuste hindamiseks. Ning seda, et süsteemidesse ei tohiks tekkida liigset bürokraatiat, mis ei näita teenuste tegelikku kvaliteeti ja tulemust inimese jaoks.

Helen Tähtvere
sotsiaalkindlustusameti erihoolekande valdkonna juht

Katrin Tsuiman
sotsiaalkindlustusameti erihoolekande nõunik

Sirje Nordeni juhitud Autistika keskuse päevahoiuteenus on samuti välja töötatud hollandlaste kogemuse toel. Heiko Kruusi

Ka Eestisse tekivad ÄK-käitumisega autistidele mõeldud grupikodud

Helen Tähtvere kinnitab, et esimene uuendus, mis koos hollandlaste abiga ellu kutsutakse, on äärmusliku käitumisega autistidele mõeldud tervendavate grupikodude loomine.

„Näeme Eestis suurt vajadust eraldi ööpäevaringse teenuse jaoks, mis on mõeldud pidevalt ja intensiivselt kahjustava käitumisega autismispektri häirega täisealistele inimestele. Praegu on meil siin-seal tekkinud sellele sihtgrupile suure juhendajate arvuga päevahoiuteenus, aga vaja on ka ööpäevaringset teenust. Neid inimesi pole mõeldav abistada tavaliste erihoolekandeteenustega," räägib Tähtvere.

Esimeste selliste grupikodude ettevalmistamisega on koos Eesti ja Hollandi ekspertidega tegeletud juba kogu eelmise aasta. Kui kõik hästi läheb, avab esimene kodu kuuele hoolealusele uksed tänavu suvel. Edaspidi muidugi laiendatakse teenust nii, et see oleks kättesaadav mitmel pool üle Eesti.

„Hollandis kohapeal VIC-kodus käies saime juurde veel suuremat indu ja teadmisi, kuidas teenus toimima panna. Praegu tegeleme sellega, et leida tublid teenuseosutajad.

Mis on ÄK-käitumine?

Selleks võib olla karjumine, röökimine, teiste inimeste löömine, tõukamine, hammustamine, juustest kiskumine, enesevigastamine, põgenemine, esemete lõhkumine, loopimine jm. Autismispektri häirega inimesel on raskusi ümbritseva mõistmisega, tema mõtlemine on fragmenteeritud, ta näeb ja kogeb sündmuse detaile, kuid ei suuda neist kokku panna terviklikku pilti toimuva kohta. See tekitab segadust, hirmu ja emotsionaalset ebakindlust, mille tõttu kaotab ta kontrolli oma tunnete ja käitumise üle. See võib toimuda väga kiiresti ja kulmineeruda äärmiselt kahjustava ehk ÄK-käitumisega.

Teenuse eesmärgid

- Pakkuda autismispektri häirega ja äärmuslikult kahjustava käitumise episoodidega täisealistele nende vajadustele vastavate tegevustega kvaliteetset teenust, mis arendab või säilitab nende iseseisvat toimetulekuoskust. Teenust osutatakse ööpäevaringselt turvalises elukeskkonnas, kus on pidev ja piisav järelevalve ning juhendamine.
- Erioskusi nõudva käitumisjuhendamise abil vähendatakse hoolealustel kahjustava käitumise esinemise sagedust ja intensiivsust. Töösarnastes tegevustes osalemine õpetab enesekontrolli ja keskendumist ning sisustab päeva jõukohase tegutsemisega.
- Teenus vähendab lähedaste hoolduskoormust ning toetab nende töötamist ja ühiskonnaelus osalemist, andes peredele turvatunde, et teenus on eesmärgipärane ja professionaalne.

Kellele on teenus mõeldud?

Kahjustava käitumisega autistide teenust saavad taotleda täisealised,

- kel on diagnoositud autismispektri häire (diagnoos F84)
- kel on tuvastatud raske või sügav puue
- kel on töövõime kaotus vähemalt 80% või tuvastatud puuduv töövõime
- kes ei tule toime igapäevaelu toimingutega või vajavad selleks olulisel määral pidevat kõrvalabi ja juhendamist
- kellele ei saa abi osutada teiste sotsiaalteenustega
- kel esineb pidev ja intensiivne ÄK-käitumine ning seetõttu on vajalik pidev järelevalve

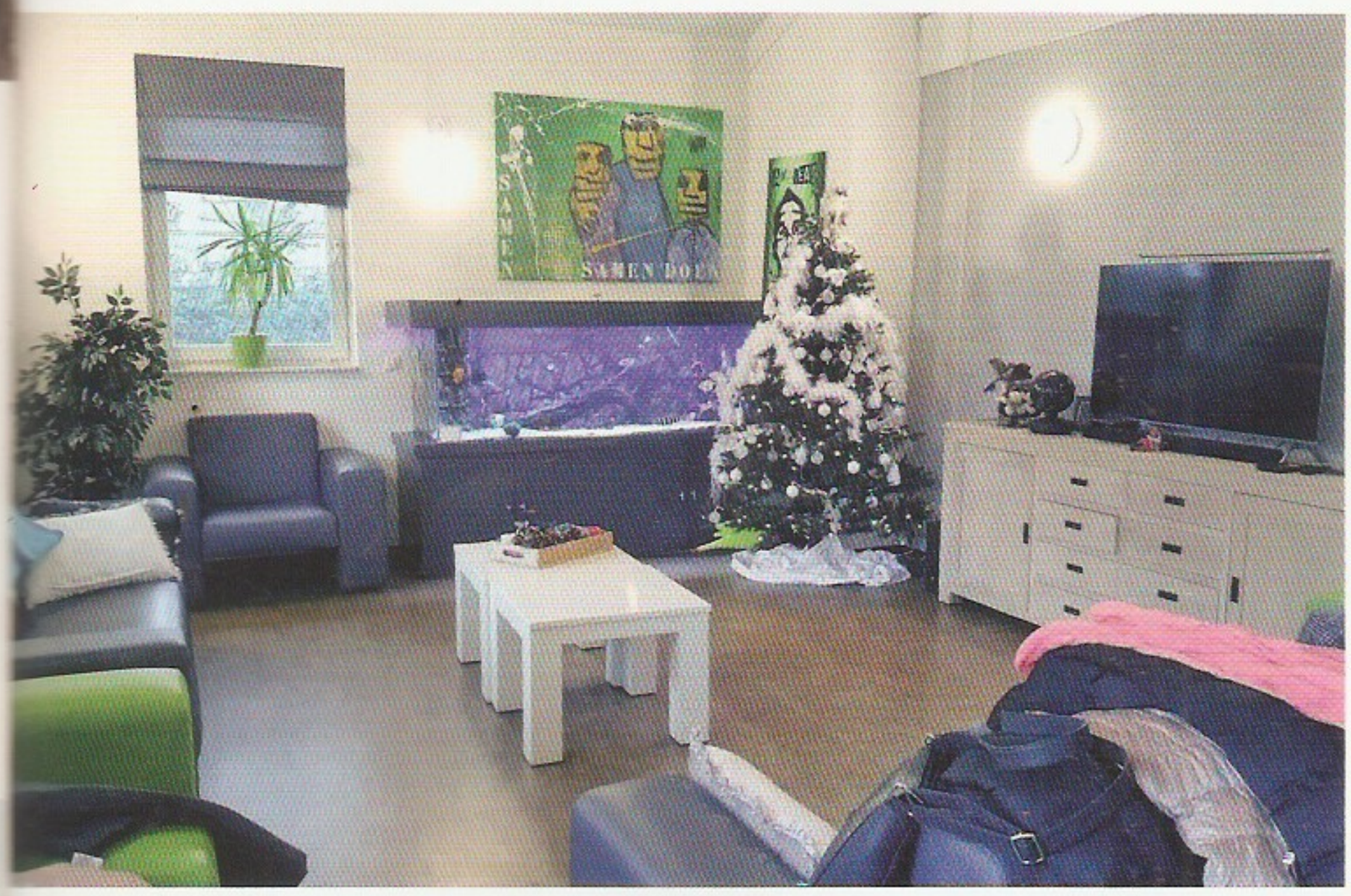

Autismispektri häirega äärmuslikult kahjustava käitumisega inimeste kodu elutuba Hollandi VIC-majas. Erakogu

kes keerulist, kuid väga vajalikku teenust pakkuma hakkaksid. See on keeruline ülesanne, aga lootus on meil täiesti olemas," ütleb Tähtvere.

Ta julgustab peresid, et need annaksid sotsiaalkindlustusameti juhtumikorraldajatele endast teada, kui tunnevad, et nende lähedane vajaks sellisesse grupikodusse kohta. „Siis saame paremini planeerida, kui palju ja kuhu kodusid on vaja rajada," lisab ta.

Muud teenused, mida saab küsida

- Esmajärjekorras peab abivajajale pakkuma toimetulekuks vajalikku tuge või teenuseid elukohajärgne omavalitsus. Selleks tuleb hinnata ta abivajadust ja pakkuda sellest lähtudes vajalikke tugiteenuseid. Näiteks on tugiisiku teenus täisealisele psüühikahäirega inimesele üks vajalikumaid tugiteenuseid.
- Erihoolekandeteenuste kasutamine on põhjendatud siis, kui inimesel on raskest või püsivast psüühikahäirest või raskest-sügavast vaimupuudest tingitud sümptomid ja käitumine, mille tõttu omavalitsuse sotsiaalteenustega ei ole võimalik tagada talle vajalikku abi. Taotleda saab igapäevaelu toetamise, töötamise toetamise, toetatud elamise, kogukonnas elamise või ööpäevaringset erihoolekandeteenust. Sooviga tuleks pöörduda sotsiaalkindlustusameti juhtumikorraldaja poole.
- Eraldi tuleb rõhutada mullu käivitatud päeva- ja nädalahoiuteenust, mis pakub kodus elavatele raske ja sügava vaimupuudega täisealiste peredele võimalust viia oma lähedane paindliku graafikuga hoidu. Sooviga tuleks samuti pöörduda sotsiaalkindlustusameti juhtumikorraldaja poole. Samas osutavad ka paljud omavalitsused intervallhoidu ja seda tuleks küsida elukohajärgsest omavalitsusest.

Autistide grupikoduteenusele on juba kinnitatud ka hind – 4252 eurot kuus hoolealuse kohta. Sama sihtgrupi päevahoiuteenuse hind on 1077 eurot kuus. „Jah, hind on krõbe, aga teisiti nii keerulise sihtgrupiga töötada polegi võimalik. Vaja on suurt hulka personali, kel peab olema eriväljaõpe. Kaugem eesmärk on ju, et need inimesed tuuakse tavamaailma tagasi ning kunagi suudavad nad minna üle kergemale teenusele ja elada vähem intensiivse toega," kirjeldab Helen Tähtvere uue teenuse mõtet. ***Tiina Kangro***

ISSN 2228-1312
SAAJA AADRESS:

Östkeer

Oma ja lähedane

Oleme koondanud kõik olulisemad omaste- ka koduhooldusega seotud valdkonnad, et pakkuda abivajajale terviklahendust ühest kohast:

Hooldusõde	Transport (s.h invatransport)	Kodu sisekoristus
Medõde	Väljakutseteenus 24/7	Kodukohandus
Arst	Häirekella teenus	Kodu väliskoristus
Psühholoog	Abivahendid	Krundi korrashoid
Tugiisik	Juuksur	Meistrimees
Lapsehoidja	Maniküür	Kolimisteenus
Füsioterapeut	Pediküür	Juriidiline abi
Massöör	Abi asjaajamises	

Täpsem info:

www.estkeer.ee
info@estkeer.ee
7 367 374
Ringtee 25, Tartu 50105
56 463 799
Jälgige meid ka Facebookis Estkeer OÜ

KUI SAAD AIDATA. Või kui tead kedagi, kes saab: MTÜ Puutepunktid

arveldusarve EE452200221053907379

MTÜ Puutepunktid on riiklikus tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirjas.

Jõulukuul toetasite ajakirja teie!

Herberdt Oidekivi, Maris Luik, Enn Sults, Merike Toomet, Margarita Kangur, Ülle-Mai Keer, Küllike Lain, Jaanika Hanschmidt, Tarmo Leheste, Merle Lints, Siiri Klasberg, Lenne Rätsep, Sigrid Kristin, Liina ja Silja Aavik, Kreet Ojamets, Lilia Tihane, Kaja Linder, Evi Johanson, Mari Selirand, Maarja Helimets, Tiina Tähis, Ülle Väina, Raili Veskilt, Anne Reva, Karolina Antons, Maria Praats, Õnnela Metsaorg, Mari Peets, Karmo Kuri, Ere Tött, Külvi Raudsepp, Kalev Märtens, Heivi Vilipõld, Heldi Käär, Ulvi Mellis, Evelin Peda, Krislin Padjus, Tiia Kasuk, Rainis Matvejev, Katrin Rogenbaum, Sander Saat, Ege Vonbret, Ly Mäemurd, Heili Talts, Leelo Naaber, Chris-Helin Loik, Alo Suursild, Anne-Mari Rebane, Merly Paltser, Helgi Vain, Ene Romm, Margot Ollino, Ester Viinalass, Heli Tenslind, Julia Abiševa, Ande Etti, Imbi Suun, Eve Sits ja Ai Priimägi. Lisaks tegid jõulukuul ajakirjale annetuse viis lugejat, kes soovisid jääda anonüümseks, samuti Alba Õendusteenused OÜ ja MTÜ Spordiklubi Meduus. Annetustest kogunes ajakirja väljaandmiseks 821 eurot. Suur aitäh kõikidele!

Ajakirja väljaandmist toetavad ka

TARTU ÜLIKOOLI KLIINIKUM Lastefond WWW.LASTEFOND.EE

EESTI HOOLDAJATE LIIT

HASARTMÄNGUMAKSU NÕUKOGU